

Høgskolen i Telemark

Fakultet for allmennvitenskaplege fag

Slutteksamen (60% av endelig karakter)

i

3525 Examen facultatum

(10 studiepoeng)

25.05.2012

Tidsrom: 9-12 (3 timer)

Målform: Bokmål/nynorsk

Sidetal: 3 + framside

Hjelpemiddel: Ingen

Merknader: Studentane skriv ei oppgåve, anten oppgåve 1 eller oppgåve 2.

Eksamensresultata blir offentleggjort på nettet via Studentweb

EXAMEN FACULTATUM – BOKMÅL

Enten

Oppgave 1

Sett som overskrift: *Vitenskapene om mennesket*

- a) Gjør rede for hovedtrekkene i de to posisjonene *metodologisk individualisme* og *metodologisk kollektivism* innenfor samfunnsvitenskapene.
- b) Gi deretter eksempler på ulike begrunnelser for hver av de to posisjonene. Ser du relevansen av disse posisjonene for historiske fag? Forklar.
- c) I hvilken av de to posisjonene vil du plassere Emile Durkheim? Begrunn svaret ditt, gjerne med utgangspunkt i Durkheims selvmordsforskning.

Besvar alle spørsmålene (a), (b) og (c).

eller

Oppgave 2

Sett som overskrift: *Vitenskap og etikk.*

Under 2. verdenskrig utførte tyske leger en rekke medisinske eksperimenter på krigsfanger. Disse omfattet eksperimenter med nedkjøling, malaria, gift og forsøk i trykktanker. Mange av fangene døde, ofte på en grusom måte, eller fikk livsvarige skader.

Etter krigen ble det i Nürnberg reist rettssak mot 23 av dem som hadde deltatt i disse forsøkene, de fleste leger. Den mest fremstående av de tiltalte legene var professor Gerhard Rose, sjefslege (*Generalarzt*) for det tyske luftforsvar og leder for Robert Koch Instituttet for tropisk medisin i Berlin. Han hadde ledet utforskningen av en vaksine mot tyfus.

Rose ble, som de andre anklagede, spurt om hvordan de kunne rettferdiggjøre slike eksperimenter. Han svarte at han til å begynne med hadde hatt sterke motforestillinger og hadde gått imot å utføre dem. Men han hadde etter hvert kommet til at det var meningsløst ikke å inkludere noen hundre forsøkspersoner i medisinske forsøk som, selv om de kunne være dødelige, kunne resultere i en vaksine mot tyfus. For Tyskland mistet på den tiden 1000 mann om dagen på østfronten på grunn av tyfus. Hvilken rolle, spurte han, spiller døden for 100 mennesker sammenlignet med fordelene ved å utvikle en vaksine som profylaktisk (forebyggende) kunne redde titusenvise av menneskeliv?

Andre av de tiltalte forsvarte seg med at de bare var leger og manglet etisk ekspertise og dermed ikke var moralsk ansvarlige for det de hadde gjort. Ansvar lå hos myndighetene som hadde gitt dem ordre. De var vitenskapsmenn, og vitenskapen er verdifri. De kunne ikke i egenkap av vitenskapsmenn ta moralsk standpunkt, men måtte utføre de ordrene de fikk. Å ta moralsk standpunkt var å gå utover deres rolle som forskere.

Besvar to av følgende tre spørsmål:

- a) Vurder Roses forsvar for sine medisinske eksperimenter med grunnlag i de forskningsetiske prinsipper for biomedisinsk forskning på mennesker, slik de blant annet kommer til uttrykk i Helsinki-deklarasjonen.
- b) Redegjør for Max Webers verdifrihetstese for vitenskap. Kan denne tesen brukes til å begrunne at de anklagede i Nürnberg-prosessen ikke hadde etisk ansvar i forhold til sine eksperimenter, slik noen av dem mente? Finner du verdifrihetstesens holdbar? Begrunn svarene.
- c) Hva menes med «legitimering (rettferdiggjøring) av vitenskap»? Redegjør for den aristoteliske og den baconske tradisjonen i legitimering av vitenskap. Få klart frem forskjellene mellom dem. Kan noen av disse brukes til å rettferdiggjøre medisinske forsøk på mennesker? Begrunn svaret.

EXAMEN FACULTATUM – NYNORSK

Anten:

Oppgave 1

Ha som overskrift: *Vitskapane om mennesket.*

- a) Gjer greie for hovudtrekka i dei to posisjonane *metodologisk individualisme* og *metodologisk kollektivism* innanfor samfunnsvitskapane.
- b) Gjev eksempel på ulike måtar å grunngjeve kvar av dei to posisjonane på. Ser du relevansen av disse posisjonane for historiske fag? Forklar.
- c) I kva for posisjon vil du seie at Emile Durkheim høyrer heime? Grunngjev svaret ditt, gjerne med utgangspunkt i sjølv-mordsforskinga til Durkheim.

Svar på alle spørsmåla (a), (b), (c).

eller

Oppgave 2

Ha som overskrift: *Vitskap og etikk.*

Under 2. verds-krig utførte tyske leger ein rekke medisinske eksperiment på krigsfangar. Dette var eksperiment med nedkjøling, malaria, gift og forsøk i trykktankar. Mange av fangane døyde, ofte på ein hardferd måte, eller fekk livsvarige skader. Etter krigen blei det i Nürnberg reist rettssak mot 23 av dei som hadde deltatt i desse forsøka, dei fleste lækjarar. Den mest framståande av dei tiltala lækjarane var professor Gerhard Rose, sjefslækjar (*Generalartz*) for det tyske luftforsvaret og leiar for Robert Koch Instituttet for tropisk medisin i Berlin. Han hadde leia utforskinga av ein vaksine mot tyfus. Rose blei, som dei andre som var tiltala, spurt om korleis dei kunne rettferdiggjere slike eksperiment. Han svara at han til å begynne med hadde hatt sterke motførestellingar og hadde gått imot å utføre dei. Men han hadde etter kvart kome til at det var utan meining ikkje å

inkludere nokre hundre forsøkspersonar i medisinske forsøk som, sjølv om dei kunne vere døydelege, kunne resultere i ein vaksine mot tyfus. For Tyskland mista på den tida 1000 mann om dagen på austfronten på grunn av tyfus. Kva rolle, spurte han, spelar dauden for 100 menneskje samanlikna med fordelene ved å utvikle ein vaksine som profylaktisk (førebyggjande) kunne redde eit titusental av menneskeliv?

Andre av de tiltalte forsvara seg med at dei bare var lækjarar og mangla etisk ekspertise og dermed ikkje var moralsk ansvarlege for det dei hadde gjort. Ansvaret låg hos mynde som hadde gjeve dei ordre. De var vitskapsmenn, og vitskapen er verdifri. De kunne ikkje i som av vitskapsmenn ta moralsk standpunkt, men måtte utføre dei ordrar dei fikk. Å ta moralsk standpunkt var å gå utover deira rolle som forskarar.

Svar på to av dei følgjande tre spørsmål:

- a) Vurder Roses forsvar for sine medisinske eksperiment med grunnlag i dei forskningsetiske prinsippa for biomedisinsk forskning på menneskje, slik dei mellom anna kjem til uttrykk i Helsinki-deklarasjonen.
- b) Gjer greie for Max Webers verdifridomtese for vitskap. Kan denne tesen brukast til å grunngje at dei som var tiltala i Nürnberg-prosessen ikkje hadde etisk ansvar i høve eksperimenta sine, slik nokre av dei meinte? Meiner du at verdifridomtesen er haldbar? Grunngje svara.
- c) Kva meiner ein med «legitimering (rettferdiggjeri) av vitskap»? Gjer greie for den aristoteliske og den baconske tradisjonen i legitimering av vitskap. Kan nokre av disse brukast til å rettferdiggjere medisinske forsøk på menneskje? Grunngje svaret.